

150 років від дня народження Лесі Українки

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

ЛІСОВА ПІСНЯ

Харків
«Фоліо»
2021

ВІРШІ

НАДІЯ

Ні долі, ні волі у мене нема,
Зосталася тільки надія одна:

Надія вернутись ще раз на Вкраїну,
Поглянути ще раз на рідну країну,

Поглянути ще раз на синій Дніпро, —
Там жити чи вмерти, мені все одно;

Поглянути ще раз на степ, могилки,
Востаннє згадати палкїї гадки...

Ні долі, ні волі у мене нема,
Зосталася тільки надія одна.

[Луцьк, 1880]

КОНВАЛІЯ

Росла в гаю конвалія
Під дубом високим,
Захищалась від негоди
Під віттям широким.

Та недовго навітшалась
Конвалія біла, —
І їй рука чоловіча
Віку вкоротила.

Ой понесли конвалію
У високу залу,
Понесла її з собою
Панночка до балу.

Ой на балі веселая
Музиченька грає,
Конвалії та музика
Бідне серце крає.

То ж панночка в веселому
Вальсі закрутилась,

А в конвалії головка
Пов'яла, схилилась.

Промовила конвалія:
«Прощай, гаю милий!
І ти, дубе мій високий,
Друже мій єдиний!»

Та й замовкла. Байдужою
Панночка рукою
Тую квіточку зів'ялу
Кинула додолу.

Може, й тобі, моя панно,
Колись доведеться
Згадать тую конвалію,
Як щастя минеться.

Недовго й ти, моя панно,
Будеш утішатись
Та по балах у веселих
Таночках звиватись.

Може, колись оцей милий,
Що так любить дуже,
Тебе, квіточку зів'ялу,
Залишить байдуже!..

[Волинь, 30/X 1884]

САФО

Над хвилями моря, на скелі,
Хороша дівчина сидить,
В лавровім вінку вона сяє,
Співецькую ліру держить.

До пісні своєї сумної
На лірі вона приграс.
І з піснею тою у серці
Велика їй туга встає:

В тій пісні згадала і славу
Величну свою, красний світ,

Б. Пікулицький. Ілюстрація до вірша «Сафо»

Лукавих людей, і кохання,
І зраду, печаль своїх літ,

Надії і розпач... Дівчина
Зірвала лавровий вінець
І в хвилях шумливого моря
Знайшла своїй пісні кінець.

[с. Колодяжне,
1884, 3 листопада]

ПОДОРОЖ ДО МОРЯ

(Посвята сім'ї М. Комарова)

I

Прощай, Волинь! прощай, рідний куточок!
Мене від тебе доленька жене,
Немов од дерева одірваний листочок...
І мчить залізний велетень мене.
Передо мною килими чудові
Натура стеле — темнії луги,

Славути красної бори соснові
І Случі рідної веселі береги.
Снується краєвидів плетениця,
Розтопленим сріблом блищать річки, —
То ж матінка-натура чарівниця
Розмотує свої стобарвні нитки.

II

Далі, все далі! он латані ниви,
Наче плахті, навкруги розляглись;
Потім укрили все хмари ті сиві
Душного диму, з очей скрився ліс,
Гори веселі й зелені долини
Згинули раптом, як любії сні;
Ще за годину, і ще за хвилину
Будуть далеко, далеко вони!..

Щастя колишнього хвилі злотисті
Час так швидкий пожира, мов огонь, —
Гинуть ті хвилі, мов квіти барвисті,
Тільки й згадаєш: «Ох, милий був сон!..»

III

Красо України, Подоля!
Розкинулось мило, недбало!
Здається, що зроду недоля,
Що горе тебе не знавало!

Он де балочка весела,
В ній хороші, красні села,
Там хати садками вкриті,
Срібним маревом повіті,
Коло сел стоять тополі,
Розмовляють з вітром в полі.

Хвилюють лани золотії,
Здається, без краю, — аж знову
Бори величезні, густії
Провадять таємну розмову.

Он ярочки зелененькі,
Стежечкі по них маленькі,
Перевиті, мов стрічечки,
Збігаються до річечки,
Річка плине, берег рвучи,
Далі, далі попід кручі...

Красо України, Подоля!
Розкинулось мило, недбало!
Здається, що зроду недоля,
Що горе тебе не знавало!..

К. Трофименко. Над великим шляхом

IV

Сонечко встало, прокинулось ясне,
Грає вогнем, променіє
І по степу розлива своє світлонько красне, —
Степ від його червоніє.
Світлом рожевим там степ паленіє,
Промінь де летіє іскристий,
Тільки туман на заході суворо синіє,
Там заляга він, росистий.
Он степове село розляглося
В балці веселій та милій,
Ясно-блакитним туманом воно повилося,
Тільки на хатоньці білій
Видно зеленую стріху. А далі, — де гляну, —
Далі все степ той без краю,
Тільки вітряк виринає де-не-де з туману;
Часом могилу стріваю.

В небі блакитнім ніде ні хмаринки, —
Тихо, і вітер не віє.
Де не погляну, ніде ні билинки,
Тиха травиця леліє...

V

Велике місто. Будинки високі,
Людей тих — без ліку!
Веселую чути музику.
Розходяться людські лави широкі,
Скрізь видно ту юрбу велику.

І все чужина! ох, біда самотньому
У місті широкім!
Себе почувать самотнім!

І добре, хто має к багаттю чийому
Склонитися слухом і оком.

То ж добрії люди мене привітали
В далекій країні,
Там друга в прихильній дівчині
Знайшла я. І моря красу споглядали
Не раз ми при тихій годині.

На тихому небі заблиснули зорі,
Огні запалали
У місті. Ми тихо стояли,
Дивились, як ясно на темному морі
Незлічені світла сіяли.

В широких просторі губилося око,
А думка питала —
Де щастя шукать вона мала,
Любові й надії, — у небі високо?
Чи в морі спокою б шукала?

Ні, думко! Даремне в світовім просторі
Притулку шукати,
В безодню дарма поринати;
Любов і надія не в зорях, не в морі, —
Між людьми поради питати!

Шукай, може, душу там знайдеш де ширу
І розум величний;
Де правди не згас промінь пишний,
Там треба шукати любові та миру.
Спокій же знайдеш колись вічний!..

О.Грищенко. Морський пейзаж

VI

Далі, далі від душного міста!
Серце прагне бують на просторі!
Бачу зда́лека — хвиля іскриста
Грає вільно по синьому морі.

Тож сповнилось мені те бажання —
Подались ми на море хутенько,
І по хвилях морських погуляння
Почали ми в неділю раненько.

А у тую неділеньку рано
Сине море чудово так грає,
Його сонечко пестить кохано,
Красним-ясним промінням вітає.

Що біліє отам на роздоллі?
Чи хмариночка легкая, біла
Геть по небі гуляє по волі?
Чи на човні то білі вітрила?

В морі хвиля за хвилею рине,
Море наче здіймається вгору,
А склепіння небеснеє сине
Край свій ясний купає у морю.

Світло там простяглося від сходу, —
Очі вабить стяга́ та іскриста;
Корабель наш розрізує воду —
І дорога блакитно-перлиста

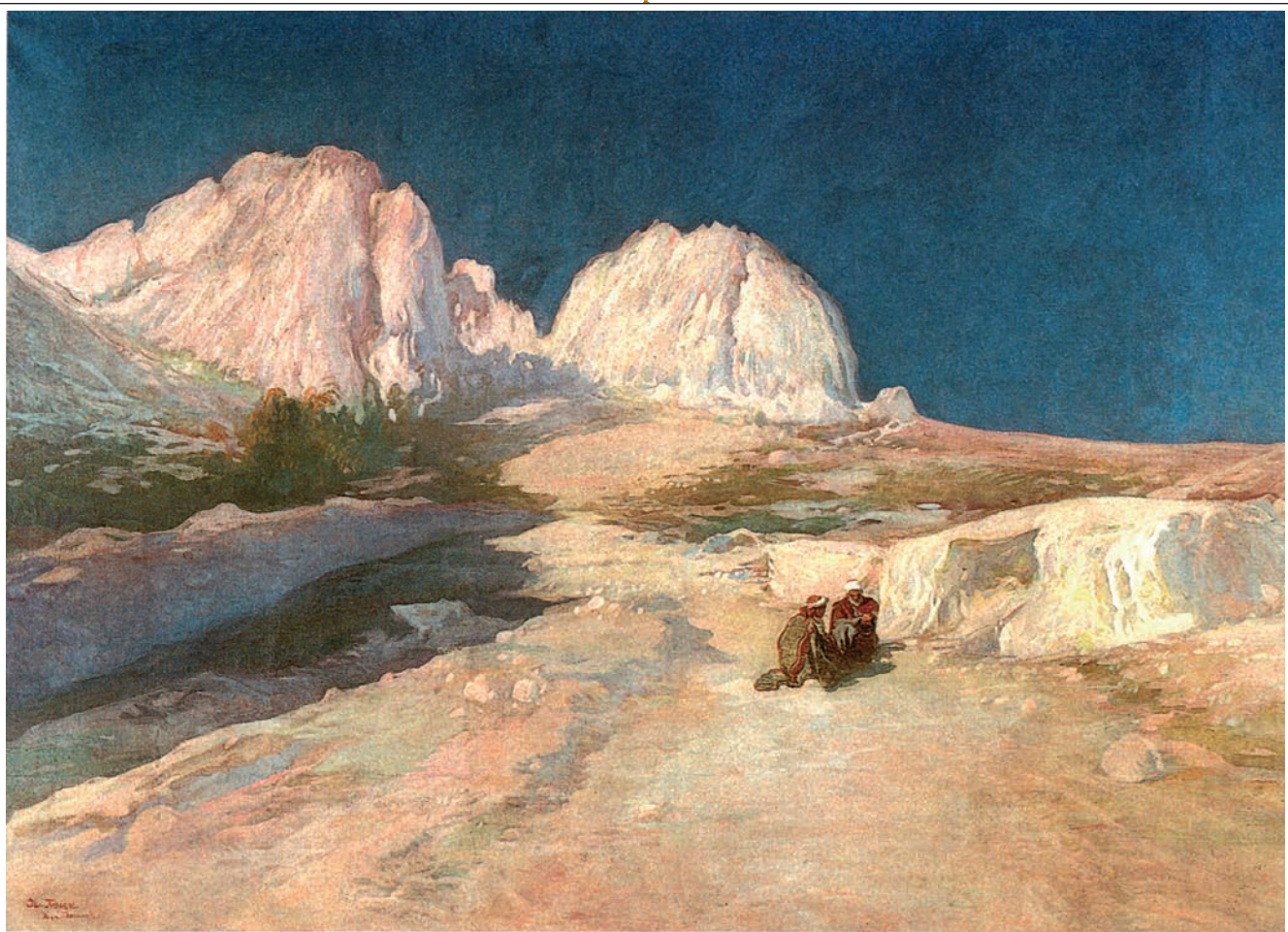
Зостається широка за нами,
Геть далеко розкочує хвилі,
Що сердито трясуть гребенями,
Наче гривами бігірі білі.

А зда́лека, отам на заході,
Срібнокудрії хвилі кивають, —
Нереїди при сонячнім сході
Промінь ранній таночком стрівають...

І танцюють химерно та легко, —
Ось близенько вже видно ту зграю,
Аж і знов одкотилась далеко,
Геть біліє в туманному краю...

Море, море! Без краю просторе,
Руху повне і разом спокою!
Забуваю і щастя, і горе —
Все наземне, — з'єднатись з тобою

Я жадаю на час, на годину,
Щоб не бачить нічого на світі,
Тільки бачить осяйну долину
І губитись в прозорій блакиті!..

І.Труш. Кримський пейзаж

VII

Ой високо сонце в яснім небі стало,
Гаряче проміння та й порозсипало,
По хвилях блакитних пливе човен прудко.
От і берег видко! прибули ми хутко.

Ой вже сонечко ясніє та стало на межі,
Освітило акерманські турецькї вежі.

Ходім же турецький замок оглядати,
Щоб нашу і славу, і лихо згадати, —
Згадать давню славу, козацькую волю,
І тяжку недолю, турецьку неволю.

Тут колись гуляла доля і воля кривава;
Тяжко-важко доставалась та сумная слава!

Сі круглі вежі й високі мури —
Страшні та суворі, непевні, понурі,
І скрізь у тих мурах стрільниці-бійниці,
При вежах тих сумні «темні темниці».

В сих темницях колись наші та приймали горе,
Слали думки крилаті через синє море...

У темних темницях нема ні віконця,
Не видко з них світла, ні ясного сонця!
А світ такий красний, хороший, розкішний!
Під ясним промінням лиман такий пишний.

Його хвиля край берега ясно так синіє,
А дедалі ледве-ледве, мов туман, леліє...

Глянуть на лиман той, — втішається око!
Колись його хвилі вкривались широко
Тими байдаками, легкими чайками,
Що плили на сей бік та за козаками:

Швидко рідних визволяти козаки летіли...
За мурами високими вороги тремтіли...

Славо, наша згубо! славо, наша мати!
Тяжко зажуритись, як тебе згадати!
Кров'ю обкипіла вся наша давнина!
Кров'ю затопила долю Україна.

Ой лимане-лиманочку, хвиле каламутна!
Де поділась наша воля, слава наша смутна?

Чи на те ж козацтво гинуло в неволі,
Побивалось тяжко, шукаючи долі,

З М І С Т

П О Е Т И Ч Н І Т В О Р И

Надія	9
Конвалія	9
Сафо	9

Подорож до моря

I. «Прощай, Волинь! прощай, рідний куточок!..»	10
II. «Далі, все далі! он латані ниви!..»	10
III. «Красо України, Подолля!..»	10
IV. «Сонечко встало, прокинулось ясне!..»	11
V. «Велике місто. Будинки високі!..»	11
VI. «Далі, далі від душного міста!..»	12
VII. «Ой високо сонце в яснім небі стало!..»	13
VIII. «Вже сонечко в морі сіда!..»	14
IX. «Кінець подорожі!..»	14
Співець	14
Вечірня година	16
На роковини Шевченка	16
До мого фортепіано (<i>Елегія</i>)	16
Contra spem spero!	17
Мій шлях	17

С і м с т р у н

DO (<i>Гімн</i>)	18
RE (<i>Пісня</i>)	18
MI (<i>Колискова</i>)	18
FA (<i>Сонет</i>)	19
SOL (<i>Rondeau</i>)	19
LA (<i>Nocturno</i>)	19
SI (<i>Settina</i>)	19
«Коли втомлюся я життям щоденним!..»	20
«Скрізь плач, і стогін, і ридання!..»	20

Сонети

I. «Натура гине — вся в оздобах, в золоті!..»	21
II. «Дивлюся я на смерть натури, і благання!..»	22

В дитячому крузі

«На зеленому горбочку!..»	22
«Літо краснее минуло!..»	22
«Мамо, іде вже зима!..»	22
«Тішся, дитино, поки ще маленька!..»	23
Вишеньки	23

Кримські спогади

Заспів	24
1. Тиша морська	24
2. Грай, моя пісне!..	24
3. Безсонна ніч	24
4. На човні	25
5. Негода	26
6. Мердвен	27
7. Байдари	27
8. Татарочка	28
9. Бахчисарай	28
10. Бахчисарайський дворець	28
11. Бахчисарайська гробниця	28
12. Надсонова домівка в Ялті	28

Сльози-перли

I. «Сторононько рідна! коханий мій краю!..»	29
II. «Україно! плачу сльозами над тобою!..»	30
III. «Всі наші сльози тугою палкою!..»	30

Зоряне небо

«Зорі — очі весняної ночі!..»	30
«Єсть у мене одна!..»	31
«Моя люба зоря ронить в серце мені!..»	31
«Я сьогодні в тузі, в горі!..»	31
«В небі місяць зіходить смутний!..»	31
Розбита чарка	32
«Якщо прийде журба, то не думай її!..»	32
Сон	32
Досвітні вогні	33
Сосна	34
Сон літньої ночі	34

Романси

Питання	35
Відповідь	35
На мотив з Міцкевича	35

Мелодії

«Нічка тиха і темна була!..»	36
«Не співайте мені сеї пісні!..»	36
«Горить моє серце, його запалила!..»	36
«Знов весна, і знов надії!..»	36
«Дивлюсь я на яснії зорі!..»	36
«Стояла я і слухала весну!..»	36
«Хотіла б я піснею стати!..»	36
Перемога	37
До Музи	37
«То була тиха ніч чарівниці!..»	38
Давня весна	38
«У чорную хмару зібралася туга моя!..»	38
На пам'ять 31 іюля 1895 року (<i>Раді на забудьте</i>)	38

Невільничі пісні

Божа іскра	40
Мати-невільниця	40
«І все-таки до тебе думка лине!..»	41
Slavus-sclavus	41
Ворогам	42
Північні думи	42
До товаришів	42
Поет під час облоги	43
Товаришці на спомин	44
Грішниця	46
Хвилина розпачу	49
«О, знаю я, багато ще промчить!..»	49
Ангел помсти	50
Fiat nox!	50
На вічну пам'ять листочкові, спаленому приятельською рукою в непевні часи	52
«Слово, чому ти не твердая криця!..»	52

Відгуки	
Відгуки	52
Єврейська мелодія	53
Братові й сестрі на спомин	53
Ave Regina!	54
To be or not to be?	55
«Як я умру, на світі запалає...»	55

З пропащих років	
1. «Я знаю, так, се хворії примари, —...»	56
2. «Обгорта мене туга, болить голова...»	56
До товариша	57
«Як дитиною, бувало...»	57
«Не дорікати слово я дала...»	58
Романс («Не дивися на місяць весною...»)	58
«...Так прожила я цілу довгу зиму...»	58
«Ти, дівчино, життям розбита, грай!...»	59

Кримські відгуки	
I. Імпровізація	59
II. Уривки з листа	59
III. Східна мелодія	60
IV. Мрії («У дитячі любі роки...»)	60
V. Зимові ніч на чужині	62
VI. Іфігенія в Тавриді	64
VII. Весна зимова	67
«...Порвалася нескінчена розмова...»	68
У пустині	68
На столітній ювілей української літератури	68
Зоря поезії (<i>Імпровізація</i>)	69
Поворот	70
Забута тінь	70
«Дивилась я на тебе і в ту мить...»	71
«Як я люблю оці години праці...»	71

Із циклу «Невольницькі пісні»	
Єврейські мелодії	72
I. «Як Ізраїль діставсь ворогам у полон...»	72
II. «Єреміє, зловісний пророче в залізнім ярмі!»	72
Епілог («Чи сумно вас, чи радісно читать...»)	73
Забуті слова	74
Віче	74
«Завжди терновий вінець...»	76

Ритми	
I. «Де поділися ви, голоснії слова...»	77
II. «Чи тільки ж блискавицями літати...»	77
III. «Якби оті проміння золоті...»	77
IV. «Хотіла б я уплисти за водою...»	78
V. «...Ні! я покорити її не здолаю...»	78
VI. «Якби вся кров моя уплинула отак...»	79
VII. «О, як то тяжко тим шляхом ходити...»	79
VIII. «Чом я не можу залізти угору...»	80

Хвилини	
Lied ohne Klang	80
Свята ніч	80
«Ви щасливі, пречистії зорі...»	81
«Талого снігу платочки сивенькі...»	81
«Минаю я, було, долини, й гори...»	81
«Гей, піду я в ті зелені гори...»	82
«Хочеш знати, чим справді було...»	82
«Темна хмара, а весела ясна...»	82
«Ой, здається — не журюся, таки ж я не рада...»	82
«Ой піду я в бір темненький, там суха смерека...»	83

Легенди	
Єгипетські фантазії	84
I. Сфінкс	84
II. Ра-Менеїс	84
Жертва	85
Саул (<i>Монолог</i>)	85
Легенди	88
I. Червоні легенди	88
II. Трагедія	88
III. Королівна	89
«У сільській убогій церкві...»	90
«Часто кажуть: «Ясні зорі...»	90
«Твої листи завжди пахнуть зов'ялими трояндами, ти, мій...»	90
«Все, все покинуть, до тебе полинуть...»	91
«Хотіла б я тебе, мов плющ, обняти...»	91
«То, може, станеться і друге диво...»	91
«Чи пам'ятаєте, коли я говорила...»	92
«Уста говорять: «він навіки згинув!»...»	92
«Квіток, квіток, як можна більше квітів...»	93
Калина	93
«Ти хотів би квіток на дорозі моїй?...»	94
«Де тії струни, де голос потужний...»	94

Осінні співи	
1. Do lady L. W.	94
2. Осінь	94
3. Останні квітки	95
4. Плач Єремії	95
«Осінній плач, осінній спів...»	96
Ніобея	96
«Гострим полиском хвилі спалахують...»	97
На Земмерінгу	97
Дим	97
«Я знала те, що будуть сльози, мука...»	98
Дочка Ієфая	99
«Мої любі, до мене ходіть! я сама...»	99
«Скрізь, де не гляну, сухі тумани розляглися...»	100
I. «Коли дивлюсь глибоко в любі очі...»	100
II. «Якби мені достати струн живих...»	100
III. «Якби я всіми барвами владала...»	100
«Було се за часів святої Германдади...»	101
«Ой не зникли золотії терни...»	101
Eppur ti tradiro	101

Пісні про волю	
«Мріє, не зрадь! Я так довго до тебе тужила...»	102
Хвиля	102

Весна в Єгипті	
Дихання пустині	102
Сон	103
Вість із півночі	103
«Хто вам сказав, що я слабка...»	103
Давня казка (<i>Поема</i>)	104

ДРАМАТИЧНІ ТВОРИ

Одержима (<i>Драматична поема</i>)	119
Кассандра (<i>Драматична поема</i>)	130
Лісова пісня (<i>Драма-феєрія в 3-х діях</i>)	172
Камінний господар (<i>Драма</i>)	217
Оргія (<i>Драматична поема</i>)	259
Примітки	285